Prof. dr hab. Jan Sikora
Uniwersytet Zielonogórski
Wdział Ekonomii i Zarządzania
Instytut Ekonomii i Finansów
Katedra Polityki Regionalnej

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej Pani mgr Joanny Marii Biernackiej pt.: „Wpływ turystyki medycznej na zmiany strukturalne w turystyce zdrowotnej województwa zachodniopomorskiego", napisanej pod kierunkiem dr hab. inż. Bogusława Stankiewicza oraz dr Arkadiusza Malkowskiego jako promotora pomocniczego. Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Wydział Ekonomiczny, Szczecin 2022.

Uwagi wstępne i ogólna charakterystyka pracy

Niniejsza recenzja napisana została na podstawie pisma Senatu Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie, podpisanego przez Pana dr hab. inż. Krzysztofa Pietrusewicza, prof. ZUT, Prorektora ds. organizacji i rozwoju uczelni z dnia 07 października 2022 roku.

Przekazana do oceny rozprawa doktorska obejmuje 300 stron. Składa się z wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu schematów, map, wykresów, tabel i załączników. Zawiera także streszczenie w języku polskim i angielskim. Wykazy form graficznych uwzględniają 5 schematów, 7 map, 49 wykresów, 58 tabel i 6 załączników w postaci ankiet i kwestionariuszy wywiadu indywidualnego. W bibliografii końcowej wykazano 317 pozycji literatury zwartej i czasopiśmienniczej, w tym 116 pozycji w języku obcym. Bibliografia zawiera także 34 źródła internetowe oraz 81 raportów i dokumentów strategicznych.

Wybór problematyki badawczej

Recenzowana rozprawa doktorska dotyczy analizy ilościowo-jakościowej związków turystyki medycznej z turystyką zdrowotną oraz wynikających z nich zmian strukturalnych w turystyce zdrowotnej w województwie zachodniopomorskim w latach 2010-2018. Wybór przez Autorkę problematyki badawczej należy uznać za trafny i w pełni uzasadniony z punktu widzenia dyscypliny naukowej, jaką jest ekonomia i finanse mieszczącej się w dziedzinie nauk społecznych. Podjęta tematyka badawcza cechuje się oryginalnością analizy teoretycznej oraz empirycznej; złożonością i wielowymiarowością czynników określających stan turystyki medycznej i jej wpływ na zmiany strukturalne w turystyce zdrowotnej województwa zachodniopomorskiego.

Uwzględniono w niej między innymi: - charakterystykę uwarunkowań turystyki medycznej, szczególnie jej rynku w Polsce; - szczegółową analizę turystyki medycznej w województwie zachodniopomorskim; - charakterystykę turystyki zdrowotnej, w kontekście rynku turystycznego w badanym województwie; - ocenę wpływu turystyki medycznej na rozwój turystyki zdrowotnej w województwie zachodniopomorskim w świetle badań własnych. Przedstawiono także znaczenie turystyki medycznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa oraz kierunki rozwoju rynku tej turystyki w województwie.

Autorka podjęła się analizy trudnego problemu naukowego, mającego znaczące wartości poznawcze i praktyczne, należącego do obszaru nie często badanego w ramach dyscypliny, jaką jest ekonomia i finanse. Ekonomia zdrowia i opieki zdrowotnej, w tym turystyka zdrowotna jest, jak dotąd, marginalizowana. Wiadomo z wielu badań naukowych, że zdrowie człowieka jest najwyżej cenioną wartością.

Doktorantka uzasadniając wybór problematyki badawczej trafnie wskazała na podstawowe przesłanki realizacji swoich badań teoretyczno-empirycznych. Są nimi m.in.:

- potrzeba podejmowania badań dotyczących wykorzystania unikalnych walorów przyrodniczych województwa zachodniopomorskiego sprzyjających rozwojowi turystyki zdrowotnej, a tym samym rozwojowi społeczno-gospodarczemu województwa (przesłanka diagnostyczno-praktyczna);
- potrzeba wypełnienia „luki w literaturze ekonomicznej dotyczącej wiedzy z zakresu znaczenia rynku turystyki medycznej w regionalnej gospodarce turystycznej (przesłanka poznawczo-teoretyczna).

Powyższe przesłanki, moim zdaniem, uzasadniają wybór tematu oraz związanych z nim problemów charakteryzowanych w recenzowanej pracy doktorskiej.

Cel, hipotezy i metody badawcze

Celem głównym pracy, stwierdza Doktorantka, „jest określenie wpływu turystyki medycznej na rozwój turystyki zdrowotnej w województwie zachodniopomorskim" (s. 4). Rozwinięciem celu głównego są sformułowane cztery cele szczegółowe:

- „rozpoznanie struktury rynku turystyki medycznej wraz z określeniem jej miejsca w turystyce zdrowotnej na Pomorzu Zachodnim,
- rozpoznanie uwarunkowań rozwoju rynku turystyki medycznej,
- określenie dziedzin medycznych, w których specjalizują się placówki świadczące usługi z zakresu turystyki medycznej na Pomorzu Zachodnim,
- ustalenie roli turystyki medycznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa zachodniopomorskiego". (s. 4).

Cel główny oraz cele szczegółowe Doktorantka dokładnie przeanalizowała w poszczególnych rozdziałach swojej dysertacji.

W oparciu o cele pracy wyodrębnione zostały problemy badawcze w postaci pytań. Problem główny:

- Jakie są miejsce, rola i funkcje turystyki medycznej w turystyce zdrowotnej województwa zachodniopomorskiego?

Pytania szczegółowe (6 pytań)

- jak przedstawia się struktura rynku turystyki zdrowotnej w województwie zachodniopomorskim?
- jaki udział w rynku usług medycznych mają placówki świadczące usługi z zakresu turystyki medycznej?
- jaki wpływ ma rozwój sektora turystyki medycznej na turystykę zdrowotną na Pomorzu Zachodnim?
- jaki jest poziom opłacalności, liczony na podstawie zdolności do generowania zysku podmiotów działających na rynku turystyki medycznej Pomorza Zachodniego?
- jakie oferty z sektora turystyki medycznej uznawane są za atrakcyjne przez pacjentów?

- jakie są wyznaczniki atrakcyjności oferty placówki medycznej obsługującej turystów krajowych i zagranicznych na Pomorzu Zachodnim? (s. 5).

Założony cel pracy oraz wyodrębnione problemy w postaci pytań badawczych stanowiły podstawę do sformułowania czterech hipotez:

- H 1. Istnieje wyraźna luka poznawcza w teoretycznych i empirycznych rozważaniach na temat turystyki zdrowotnej i jej struktury.
- H 2. Turystyka medyczna zajmuje kluczowe miejsce w turystyce zdrowotnej województwa zachodniopomorskiego.
- H 3. Rozwój sektora turystyki medycznej istotnie wpływa na zwiększenie atrakcyjności i dynamiki rozwoju rynku turystyki zdrowotnej na Pomorzu Zachodnim.
- H 4. Turystyka medyczna ma kluczowe znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru zachodniopomorskiego (s. 5).

Realizacja celu pracy, przyjętych problemów badawczych oraz weryfikacja sformułowanych hipotez łączyła się z przeprowadzeniem przez Autorkę własnych badań empirycznych. W badaniach zastosowane zostały właściwie dobrane metody, techniki i narzędzia badań o charakterze jakościowym oraz ilościowym. W ramach przyjętej koncepcji badań wykorzystano takie metody badawcze, jak: - metodę analizy literatury przedmiotu (krajowej i obcojęzycznej); - metodę analizy materiałów wtórnych w postaci dokumentacji, raportów, danych statystycznych z Głównego Urzędu Statystycznego, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Urzędu Statystycznego w Szczecinie, Urzędu Marszałkowskiego województwa zachodniopomorskiego, Urzędu Wojewódzkiego województwa zachodniopomorskiego. Zachodniopomorskiego klastra medycznego i synergia. Przeprowadzając własne badania empiryczne (badania pierwotne) Doktorantka posłużyła się metodą sondażu diagnostycznego, w której to metodzie zastosowała technikę ankiety. Narzędziem badawczym był anonimowy kwestionariusz ankiety skierowany do turystów medycznych. W związku z tym, że w większości respondenci byli obcokrajowcami, ankieta została przetłumaczona na język angielski, niemiecki, rosyjski, francuski. Próba badawcza wyniosła 500 osób. Natomiast dane źródłowe na potrzeby pracy pochodzą z 260 podmiotów działających w branży turystyki zdrowotnej i medycznej.

W analizie statystycznej zebranego materiału badawczego Autorka posłużyła się analizą skupień, koncentracji, analizą wariancji dwuczynnikowej (Anova) z testem t-studenta. Wykorzystała współczynnik korelacji Pearsona, wskaźnik nierówności społecznej w postaci współczynnika Giniego. Badania empiryczne objęły lata 2010-2018.

Metodyczna strona pracy w mojej ocenie jest poprawna. Uwagę jaką mogę skierować do Doktorantki w tym zakresie, to że zabrakło wskazania konkretnych pozycji z literatury odnoszących się do metod i technik badawczych w naukach społecznych, przyjętych we własnych badaniach Autorki.

Układ i treść rozprawy doktorskiej

Recenzowana praca doktorska w części merytorycznej, jak już zaznaczono, składa się z wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. Kolejność poszczególnych rozdziałów i zawartych w nich podrozdziałów ogólnie jest poprawna. Stwierdzam „ogólnie", ponieważ w tym zakresie mam dyskusyjną, być może, uwagę, którą podzielę się na końcu tego punktu.

Na początku wstępu Autorka zawarła krótką charakterystykę turystyki zdrowotnej i medycznej oraz walorów badanego województwa sprzyjających rozwojowi badanego rynku turystycznego. Określiła cel pracy, problemy badawcze, przedstawiła hipotezy, scharakteryzowała jej strukturę z podziałem na rozdziały i podrozdziały, na końcu wstępu opisała metodykę badań. Uważam, że metodyka badań powinna być ujęta po hipotezach badawczych. Jest to logiczna ciągłość procesu badawczego. Charakterystykę struktury pracy należałoby dać na końcu wstępu.

W rozdziale pierwszym pt.: „Uwarunkowania rozwoju turystyki medycznej", Doktorantka z wykorzystaniem literatury krajowej i zagranicznej scharakteryzowała pojęcia turystyki medycznej i zdrowotnej, tendencje rozwoju w świecie, Europie i Polsce. Na podstawie analizy jakościowo-ilościowej stwierdziła, że w światowej turystyce medycznej przodują kraje Azji Południowo-Wschodniej, kraje Europy, oraz kontynentu amerykańskiego. Zwróciła uwagę na przychody osiągane w niektórych krajach z turystyki medycznej, liczbę turystów oraz na „wkład" tej turystyki do produktu krajowego brutto. Uzasadniła, że turystyka medyczna jest jedną z form turystyki zdrowotnej (oprócz turystyki uzdrowiskowej i turystyki SPA & Wellness). W podrozdziale 1.5 „Uwarunkowania rozwoju turystyki medycznej w Polsce", Autorka wyodrębniła takie uwarunkowania, jak: liczba turystów medycznych, wydatkowane kwoty na leczenie, liczba sanatoriów i szpitali uzdrowiskowych, ceny pobytu, koszty działania podmiotów leczniczych, trendy rozwojowe turystyki medycznej (s. 47). Uważam, iż przyjęte uwarunkowania rozwoju turystyki medycznej należałoby konkretniej uporządkować, wyodrębnić według przyjętych kryteriów, np. uwarunkowania ekonomiczne, organizacyjno-prawne, psychospołeczne, infrastrukturalne, geograficzne.

Oceniając ten rozdział, należy podkreślić, że jest on rozdziałem literaturowym, wprowadzającym w problematykę badawczą zawartą w pracy. Wykorzystano w nim liczną literaturę przedmiotu polską i obcojęzyczną. W rozdziale tym, moim zdaniem powinna być zmieniona kolejność podrozdziałów. Podrozdział 1.3. Turystyka medyczna jako element turystyki zdrowotnej należałoby dać jako 1.2, a podrozdział 1.2. Tendencje w turystyce medycznej jako 1.3.

Rozdział drugi pt.: „Rynek turystyki zdrowotnej w województwie zachodniopomorskim" dotyczy diagnozy badanego problemu. Na początku Autorka omówiła rynek turystyczny w województwie, następnie scharakteryzowała miejsce turystyki zdrowotnej w rynku turystycznym województwa zachodniopomorskiego. Przedstawiła w ujęciu ilościowo-jakościowym stronę podażową (podrozdział 2.2.1.) oraz popytową (2.2.2.) turystyki zdrowotnej. W ramach podaży scharakteryzowała obiekty świadczące usługi medyczne, uzdrowiskowe, odnowy biologicznej. W ramach strony popytowej turystyki zdrowotnej w badanym województwie Doktorantka przeanalizowała turystów pod względem celu wizyt, średniego czasu pobytu w wybranych obiektach turystycznych, stopnia wykorzystania miejsc noclegowych. Z analizy tej wynika, że turyści zdrowotni spędzają dwukrotnie dłuższy czas pobytu w województwie niż ogół pozostałych turystów (s. 84).

Oceniając rozdział, pragnę podkreślić, że napisany jest dobrze. Autorka na podstawie właściwego doboru literatury przedmiotu z zakresu ekonomii, gospodarki turystycznej oraz dobrze wykorzystanych danych z GUS-u, raportów badawczych właściwie przeprowadziła analizę ilościową i jakościową badanego problemu. Przekonująco określiła miejsce i znaczenie turystyki zdrowotnej na rynku turystycznym województwa zachodniopomorskiego.

Uważam, że drobnym błędem tego rozdziału oraz rozdziałów drugiego, trzeciego i czwartego jest fragment tekstu zamieszczony na ich początku bez numeracji i nazwy. Fragmentowi temu można byłoby nadać odpowiedni numer i nazwę, jako wstęp lub najlepiej włączyć do początkowej numeracji podrozdziału. Błędu takiego nie popełniono w rozdziałach pierwszym i piątym. Chodzi o to, żeby struktura rozdziałów i podrozdziałów pod względem ich numeracji była jednakowa.

Rozdział trzeci „Turystyka medyczna na Pomorzu Zachodnim jest rozdziałem empirycznym napisanym na podstawie wyników badań ankietowych oraz uzupełnionym właściwie dobraną literaturą. Badania ankietowe przeprowadzone zostały wśród zachodniopomorskich placówek medycznych świadczących usługi z zakresu turystyki medycznej oraz wśród turystów korzystających z tych usług. W badaniach ankietowych uwzględniono między innymi przyczyny wyboru województwa zachodniopomorskiego, jako destynacji turystyki

medycznej i zdrowotnej, wpływ sektora turystyki medycznej na rozwój turystyki zdrowotnej. Zbadano oferty podmiotów turystyki medycznej uznane przez pacjentów za atrakcyjne. Techniką ankiety przebadano 467 turystów. Analizą wyników badań objęto lata 2010-2018.

W rozdziale Doktorantka zdefiniowała rynek turystyki medycznej, segmentację tego rynku. Przedstawiła diagnozę rynku turystyki medycznej w badanym województwie oraz wielkość przychodów generowanych przez turystów medycznych. Wykorzystując wyniki ekonomiczne i finansowe 260 placówek medycznych obsługujących krajowych i zagranicznych turystów zbadała strukturę wydatków ponoszonych przez turystów medycznych. Uzyskane dane z materiałów urzędowych badanych placówek medycznych przedstawione zostały w tabelach 15-22 i na wykresach 23-26. Autorka przeanalizowała także wydatki ogółem ponoszone przez turystów medycznych w latach 2010-2018, strukturę wydatków ze względu na dziedziny medyczne, wiek turystów, oraz ceny usług medycznych. Dokonała analizy dynamiki zmian wydatków ponoszonych przez turystów w badanych latach z uwzględnieniem dziedzin medycznych i wieku turystów medycznych. Z przeprowadzonej analizy statystycznej między innymi wynika, że: - wiodącą dziedziną medyczną przynoszącą największe przychody z turystyki medycznej jest stomatologia; - w badanym okresie rosło zainteresowanie medycyną estetyczną, usługami rehabilitacyjnymi i leczeniem otyłości; - największą grupę turystów medycznych, generującą najwyższe przychody w badanych placówkach stanowili turyści medyczni w wieku do 30 lat (przeważały kobiety i turyści z Niemiec) (s. 117). W tym miejscu rodzi się pytanie, dlaczego w świetle wyników badawczych zmarginalizowani zostali turyści medyczni z Niemiec w wieku emerytalnym?

W rozdziale trzecim scharakteryzowane zostały także czynniki wpływające na wybór województwa zachodniopomorskiego, jako destynacji turystyki medycznej (strona podażowa rynku turystyki medycznej); - przyczyny, motywy wyboru badanego województwa przez turystów (strona popytowa). Uwzględniono również determinanty rozwoju turystyki medycznej w województwie zachodniopomorskim. Autorka podzieliła je na zasadnicze i uzupełniające po stronie turystów i podmiotów medycznych. Dokładniejsza jednak analiza przyjętych determinant nie w pełni została opisana w tekście podrozdziału. Doktorantka dużo uwagi poświęciła czynnikom konkurencyjności placówek medycznych, dzieląc je na bezpośrednie i pośrednie. Szkoda, że przy omawianiu tych oraz innych czynników wpływających na turystykę medyczną nie zostały dopisane statystyczne wyniki badań własnych. Przy każdym czynniku przypisanym turystom i placówkom medycznym należałoby dopisać konkretny wynik (w procentach) osiągnięty w badaniach Autorki. Wówczas ostatni podrozdział (3.5) byłby klarownym podsumowaniem analizy turystyki medycznej, rozwijanej w

badanym województwie. Mam również uwagę do przyjętej klasyfikacji determinant rozwoju turystyki medycznej. W podziale tym nie przyjęto konkretnych kryteriów (np. ekonomicznych, społecznych, terytorialnych), przez co analiza badanego problemu stała się trudniejsza oraz mniej czytelna.

Podsumowując ocenę rozdziału trzeciego „Turystyka medyczna na Pomorzu Zachodnim", stwierdzam, że jest to wartościowa część empiryczno-teoretyczna całej rozprawy. W większości (z wyjątkiem ostatniego podrozdziału), rozdział ten prezentuje wysoki poziom merytoryczny ekonomicznej analizy badanego problemu.

Rozdział czwarty „Ocena wpływu turystyki medycznej na rozwój turystyki zdrowotnej w województwie zachodniopomorskim jest odniesieniem do tematu całej pracy doktorskiej. W rozdziale tym Autorka porównała dynamikę, strukturę oraz koncentrację turystyki zdrowotnej i medycznej w badanym województwie w latach 2010-2018. Określiła miejsce turystyki medycznej w sektorze turystyki zdrowotnej, oceniła wpływ turystyki medycznej na rozwój produktu turystycznego oraz w ogóle turystyki w województwie zachodniopomorskim. W statystycznej analizie przedstawionych powyżej zagadnień Doktorantka posłużyła się własnym wskaźnikiem struktury wpływu finansowego turystki medycznej na turystykę zdrowotną w województwie. Uwzględniła współczynniki Giniego, Lorenza, metodę Hellwiga oraz metodę grupowania i analizowania danych wyjściowych.

W oparciu o szczegółowo przeprowadzoną analizę ilościową wyników badawczych wspartych ich interpretacją jakościową, Autorka wskazała, że turystyka medyczna w sektorze turystyki zdrowotnej zajmuje szczególnie istotne miejsce. Jej średni udział w sektorze w latach 2010-2018 wynosił 86,5% i był największy spośród wszystkich obszarów wchodzących w skład zachodniopomorskiego rynku turystyki zdrowotnej (s. 163). Turystyka medyczna ma także znaczący wpływ na rozwój rynku turystycznego województwa jako całości, na rozwój gospodarczy regionu, ponieważ generuje wzrost przychodów placówek związanych z turystyką medyczną, wzrost liczebności turystów krajowych i zagranicznych, a tym samym generuje przychody tych placówek oraz wspomaga budżet województwa (s. 180).

W kontekście ilościowej i jakościowej analizy problemu badawczego Autorka stwierdziła, że „przeważająca część przychodów mieści się w minimalnych granicach ze względu na fakt, że zdecydowana większość przedsiębiorstw w obu dziedzinach (turystki medycznej i zdrowotnej – podkreślenie J.S.) zaliczona jest do sektora MSP, dla których generowanie wysokich przychodów nie jest możliwe bez poczynienia stosownych inwestycji, umożliwiających podniesienie poziomu atrakcyjności obiektu i oferty" (s. 153-154). Opinia

ta rodzi pytanie, jakie inwestycje byłyby niezbędne dla placówek medycznych reprezentujących MSP w celu podniesienia konkurencyjności świadczonych usług?

Oceniając rozdział czwarty pracy doktorskiej, należy podkreślić, że stanowi on wartościową jej część. Napisany jest poprawnie. Prezentuje wysoki poziom merytoryczny analizy statystycznej podjętego tematu badawczego. Docenić trzeba wkład Doktorantki w opracowanie wyników badawczych zestawionych w odpowiednich tabelach i na wykresach. Wszystko to świadczy o umiejętności prowadzenia przez Autorkę badań empirycznych oraz analizy statystycznej osiągniętych wyników.

Recenzowaną pracę doktorską kończy rozdział piąty pt.: „Kierunki rozwoju rynku turystyki medycznej na Pomorzu Zachodnim". Scharakteryzowano w nim wpływ turystyki medycznej na rozwój społeczno-gospodarczy badanego województwa, przedstawiono rekomendacje dotyczące kierunków rozwoju turystyki medycznej, wskazano na słabe i mocne strony oraz na szanse i zagrożenia badanej turystyki w województwie zachodniopomorskim. Z analizy wynika, że przeważają mocne argumenty jej rozwoju. Turystyka medyczna, podkreśla Doktorantka, przyczynia się do zmiany warunków życia i sytuacji społeczno-gospodarczej mieszkańców województwa, wpływa na finanse placówek medycznych, wartość świadczonych usług, wzmacnia lokalny rynek pracy oraz finanse publiczne (s. 191).

Zakończenie zawiera wartościowe poznawczo i praktycznie wnioski wynikające z badanego problemu. Doktorantka przedstawiła wnioski w wymiarze metodycznym, teoretycznym oraz aplikacyjnym. Odniosła się do przyjętych hipotez badawczych.

Zawartość merytoryczna

Otrzymaną do recenzji rozprawę doktorską pod względem merytorycznym oceniam pozytywnie. Stanowi ona wartościowe studium empiryczno-teoretyczne podjętego tematu, w którym Doktorantka w sposób oryginalny i samodzielny rozwiązała przyjęty problem naukowy. Dysertacja wyróżnia się walorami analitycznymi, diagnostycznymi oraz praktycznymi. Przedstawione w niej wyniki własnych badań empirycznych oraz ich dyskusja wsparta liczną literaturą dowodzą tego, że Autorka konsekwentnie dążyła do pokazania własnych analiz podjętego problemu. Przykładem tej aktywności badawczej jest prezentacja graficzna wyników w postaci tabel, wykresów, schematów oraz map. Wszystko to świadczy, że przeprowadzone badania empiryczne wymagały od Doktorantki znacznego nakładu pracy oraz indywidualnej aktywności.

Recenzowana rozprawa doktorska, moim zdaniem zawiera wartościową analizę statystyczno-jakościową gospodarki turystycznej, mieszczącej się w dyscyplinie naukowej ekonomia i finanse.

Strona formalna rozprawy

Opiniowana praca doktorska jest opracowaniem starannie wykonanym pod względem redakcyjnym i edytorskim. Napisana jest językiem komunikatywnym i przystępnym czytelnikowi. Nie ma jednak „dzieła" idealnego. W recenzowanej dysertacji znajdują się także błędy formalne. Podaję niektóre przykłady:

- str. 48 w przypisie 142 zbędna jest nazwa Uczelni: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, s. 126-127. Określenia tego nie ma w bibliografii w pozycji 171.
- str. 144 w przypisie 255 brakuje pełnego roku wydania, jest 200, powinno być 2002.
- str. 157 w tytule podrozdziału 4.2 jest „... na Pomorzu Zachodnim", brakuje tej nazwy w spisie treści na stronie 3.
- str. 179 numer mapy oraz jej tytuł powinien być na stronie 180.
- str. 180 rozdział piąty, jako nowy rozdział powinien zaczynać się od nowej strony tj. od strony 181.
- str. 181, w przypisie 279 brakuje wydawnictwa.
- str. 190, w przypisie 288 brakuje wydawnictwa.
- str. 208, w przypisie 307 brakuje wydawnictwa.
- w przeważającej części przypisów zbędny jest skrót por.
- słabo czytelne są mapy numer 1, 2, 7.
- w bibliografii w niektórych pozycjach brakuje uwzględnienia wydawnictwa, np. pozycje 21, 85, 86.
- w spisie treści nie ujęto streszczenia pracy w języku polskim i angielskim (s. 297 i 299).
- niezrozumiałe jest (bez wyjaśnienia) zamienne posługiwanie się nazwą „województwo zachodniopomorskie i Pomorze Zachodnie". Pomorze Zachodnie jest określeniem zawierającym gospodarkę, kulturę, historię obszaru, który nie zawsze pokrywa się z administracyjnym obszarem określającym województwo zachodniopomorskie. Problem wymaga wyjaśnienia przez Doktorantkę.

W pracy niewłaściwie została przyjęta klasyfikacja dziedzin i dyscyplin naukowych. Doktorantka stwierdza, że praca doktorska jest z dziedziny nauk ekonomicznych (s. 297), w innym miejscu pisze, że w dyscyplinie ekonomia (s. 298). Według obowiązującej klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych recenzowana praca mieści się w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie naukowej ekonomia i finanse.

Pragnę podkreślić, że uwagi powyższe nie rzutują na wartość merytoryczną dysertacji. Mogą być pomocne przy dalszych zainteresowaniach naukowych Autorki.

Podsumowanie i wniosek końcowy

Do podstawowych zalet recenzowanej pracy doktorskiej przede wszystkim zaliczam:

- realizację oryginalnej koncepcji badań empirycznych skierowanych na rozpoznanie uwarunkowań rozwoju turystyki medycznej w województwie zachodniopomorskim, determinujących zmiany strukturalne w turystyce zdrowotnej badanego terenu. Jest to temat ważny pod względem ekonomicznym i społecznym, trudny w badaniu empirycznym;
- dobrze dobrany zespół metod i technik badawczych, oraz przygotowanie autorskiego narzędzia do badań, jakimi są kwestionariusze ankiet;
- szczegółowe pod względem statystycznym prezentowanie wyników własnych badań empirycznych, które stanowiły podstawę do dalszej analizy w kierunku formułowania wniosków poznawczych i praktycznych.

W mojej ocenie rozprawa doktorska pt.: „Wpływ turystyki medycznej na zmiany strukturalne w turystyce zdrowotnej województwa zachodniopomorskiego" autorstwa Pani mgr Joanny Marii Biernackiej, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. W pracy tej Autorka wykazała się wiedzą z zakresu dyscypliny naukowej ekonomia i finanse oraz umiejętnościami samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

Stwierdzam, że recenzowana praca doktorska spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim zawarte w artykule 14, ust. 1 pkt 1, ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595, z późn. zm.).

W związku z tym, kieruję do Wysokiego Senatu Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie recenzję, w której proszę o przyjęcie rozprawy doktorskiej oraz dopuszczenie jej Autorki, Pani mgr Joanny Marii Biernackiej do publicznej obrony swojej pracy.

Poznań, 04.12.2022 r.